

Ateiści najinteligentniejszą grupą światopoglądową - badania 137 krajów

Autorzy: **Helmuth Nyborg, Richard Lynn**

Tłumaczenie: **Maciej Twardowski**

Abstrakt

Dowody wskazują na negatywną relację między inteligencją a wiarą religijną w Stanach Zjednoczonych i w Europie. Badania pokazują, że inteligencja mierzona psychometrycznie odnosi się w sposób negatywny do wiary religijnej. Ponadto chcemy ukazać w jaki sposób ta negatywna relacja odnosi się do konkretnych narodowości. Odkryliśmy, że w grupie 137 krajów zależność pomiędzy średnim IQ a ateizmem wynosi 0.60

1. Wstęp

Richard Dawkins w swojej książce „Bóg urojony” sugeruje, że wiara w Boga jest czymś nieinteligentnym. W poniższym tekście przeanalizujemy (1) dowody zależności między wiarą a inteligencją, (2) negatywną psychometryczną relację pomiędzy wiarą a inteligencją, (3) istnienie negatywnej relacji pomiędzy wiarą a inteligencją w odniesieniu do konkretnych nacji.

2. Inteligencja i wiara w odniesieniu do konkretnych nacji

Nie jesteśmy pierwszymi, którzy zauważyli że istnieje negatywna relacja pomiędzy inteligencją a wiarą w konkretnych społeczeństwach. Pierwszy raz fenomen ten został zauważony w latach 20 przez badaczy takich jak Howell (1928) i Sinclair (1928), którzy zauważyli negatywną relację między inteligencją a wiarą pośród studentów. W latach 50, Agryle (1958) wysunął wniosek, że „istnieje mniejsze prawdopodobieństwo, że inteligentny student zaakceptuje ortodoksyjną wiarę, oraz mniejsza szansa na jego pro-religijne nastawienie”. Dowody wskazujące na negatywną relację między wiarą a inteligencją w odniesieniu do konkretnych narodowości, pochodzą z czterech głównych źródeł:

1. Negatywna korelacja pomiędzy inteligencją a wiarą.
2. Mniejszy procent osób religijnych w elitach społecznych, względem reszty społeczeństwa.
3. Zmniejszenie religijności w okresie dojrzewania, w związku z rozwojem umiejętności poznawczych.
4. Zmniejszenie religijności w XX wieku w związku z zwiększeniem ogólnego poziomu inteligencji w społeczeństwie.

a) Negatywna korelacja pomiędzy inteligencją a wiarą

Wiele badań wskazuje na istnienie negatywnej relacji między inteligencją a wiarą. Podsumowanie 43 badań, stworzone w roku 2000 przez Bella daje na to jednoznaczne dowody. Jako przykład możemy wskazać badania, które odbyły się w Holandii na grupie reprezentatywnej 1538 osób. Analiza IQ wykazała, że inteligencja wśród agnostyków jest wyższa o średnio 4 punkty niż w przypadku teistów (Verhage, 1964). W nowszych badaniach, Kanazawa (2007) przeanalizował dane American National Longitudinal Study of Adolescent Health — ogólnokrajowego badania grupy 14,277 osób, które zostały poddane dwukrotnemu testowi na inteligencję, pierwszy raz w okresie dojrzewania, a drugi raz kilka lat potem. Jedno z pytań dotyczyło religijności: „Do jakiego stopnia uważasz się za osobę religijną?”, możliwe były 4 odpowiedzi „nie jestem religijny”, „jestem trochę religijny”, „średnio religijny”, oraz „bardzo religijny”. Wyniki były jednoznaczne, grupa osób, która wskazała jako odpowiedź brak religijności okazała się najbardziej inteligentna z IQ na poziomie 103,09 punktów. Średnia punktów w badaniach malała wraz z wzrostem religijności, odpowiednio IQ=99.34, 98.28, 97.14. Relacja pomiędzy IQ i wiarą religijną jest znacząca: ($F(3,14273) = 78.0381, p < .00001$).

b) Mniejszy procent osób religijnych w elitach społecznych, względem reszty społeczeństwa

Potwierdzenie powyższej tezy możemy znaleźć w kolejnych badaniach. Po raz pierwszy zostało to udowodnione już w 1921 roku, w ankiecie przeprowadzonej wśród najbardziej wpływowych amerykańskich naukowców i wykładowców. Średnio tylko 39% przyznało się do wiary w Boga (48% w przypadku historyków, oraz 24% w przypadku psychologów) — Leuba (1921). W roku 1965 Roe zwrócił uwagę, że w grupie 64 wpływowych naukowców, jedynie 4,8% a więc 3 osoby przyznały się do wiary w Boga. Procent ten jest znacznie mniejszy, niż w przypadku ogółu amerykańskiego społeczeństwa, w roku 1958 w badaniach Agryle, 95.5 procent ogółu społeczeństwa przyznało się do wiary w Boga. W badaniach przeprowadzonych w latach 90, na członkach American National Academy of Science, procentowa ilość wierzących wynosiła 7%, w porównaniu do 90% w reszcie społeczeństwa (Larsen, Witham, 1998). W Wielkiej Brytanii jedynie 3,3% członków Royal Society wierzy w Boga, a 78.8% to ateści (reszta to „grupa niezdecydowana”). Ogólna ilość wierzących w całym społeczeństwie wyniosła 68,5%.

c) Zmniejszenie religijności w okresie dojrzewania, w związku z rozwojem umiejętności poznawczych

Zostało to udowodnione w Stanach Zjednoczonych w badaniach Kuhlen i Arnold (1944) które dotyczyły grupy osób w wieku 12-18 lat. Wśród 12-latków 94% ankietowanych deklaroowało wiarę w Boga, odsetek ten spadł do 78% wśród 18-latków. Podobne badanie przeprowadzone w Anglii (Francis 1989) wykazało spadek odsetku wierzących wraz z wiekiem (badanie dotyczyło osób w wieku od 5 do 16 lat). Poziom wiary był „mierzony” za pomocą deklaracji takich jak „Bóg wiele dla mnie znaczy”, „Uważam, że ludzie którzy się modlą są głupi” etc. Z dokładniejszymi wynikami można zapoznać się w tabeli nr 1. Udowodniono również (np. Agryle, 1958), że odsetek osób wierzących jest wyższy u kobiet. W innym badaniu, które dotyczyło dzieci z Irlandii Północnej, uczęszczających do protestanckich szkół, w wieku od 12 do 15 lat, doświadczenie wykazało, że pozytywny stosunek do wiary malał wraz z wiekiem (o około wskaźnik 0.75 na 4 lata) oraz równoczesnym wzrostem IQ ($p < .001$) (Turner, 1980). Z dokładniejszymi wyniki można zapoznać się w tabeli nr 2 (należy zaznaczyć, że wyniki były mniej jasne w przypadku szkół rzymskokatolickich).

Tabela nr 1. Procentowy spadek deklarowanej wiary w boga wraz z wiekiem (Francis, 1989)

Wiek	Liczba	Chłopcy	Dziewczęta
5-6	400	87.9	96.0
11-12	400	79.6	84.1
15-16	400	55.7	70.4

Tabela nr 2. Procentowy spadek deklarowanej wiary wraz z wiekiem (Turner, 1980)

Wiek	Liczba	Wierzący (%)	R: Ateizm x IQ
12	50	69.54	0.183
13	50	66.10	0.110
14	50	59.86	-0.113
15	50	57.94	-0.354

d) Zmniejszenie religijności w XX wieku w związku z zwiększeniem ogólnego poziomu inteligencji w społeczeństwie

Istnieją dowody na zmniejszenie się religijności w ostatnich 150 latach, przy jednoczesnym zwiększeniu średniego poziomu inteligencji w odniesieniu do całego społeczeństwa. Tego rodzaju wzrost inteligencji jest dobrze udokumentowanym fenomenem zwanych [efektem Flynna](http://pl.wikipedia.org/wiki/Efekt_Flynna) (http://pl.wikipedia.org/wiki/Efekt_Flynna). Spadek zainteresowania religijnością jest ukazany w różnorodnych statystykach kościelnych oraz różnych ankietach. Dla przykładu, w Anglii na przestrzeni ostatnich 150 lat możemy obserwować drastyczny spadek ilości osób, które regularnie uczęszczają do kościoła. W roku 1850 udział w różnego rodzaju ceremoniach deklaroowało 40% procent populacji, w roku 1900: 35%, w 1950: 20%, a w roku 1990 liczba to wynosiła zaledwie

10% (Giddens, 1997, str. 460). Ilość osób przyjmujących regularnie komunię świętą podczas świąt Wielkanocnych (dane dotyczą kościoła anglikańskiego) spadła z 9% (w roku 1900) do 5% w roku 1970 (Argyle i Beit-Hallahmi, 1975). Procent dzieci uczęszczających na szkoły niedzielne (Sunday Schools) wynosił 30% w roku 1900, a w roku 1960 już tylko 13% (Goldman, 1965). Ośrodek badania opinii publicznej Gallup badając odsetek osób wierzących w Boga podaje, że w roku 1950 72% populacji deklaroowało się jako osoby wierzące (Argyle, 1958), natomiast w roku 2004 odsetek ten spadł do poziomu 58,5% (Zuckerman, 2006).

Możemy również zauważyć pewien spadek religijności w Stanach Zjednoczonych w ciągu ostatnich 100 lat. Badania Hoga (1974) udowodniły, że możemy obserwować spadek popularności religii wśród studentów. Dla przykładu, studenci Bryn Mawr College zostali zapytani czy wierzą w Boga, który spełnia modlitwy. Pozytywną odpowiedź udzieliło 42% studentów w roku 1894, 31% w 1933, oraz 19% w 1968. Studenci Uniwersytetu w Michigan zostali poproszeni o wybranie swoich „religijnych preferencji”. W roku 1896 86% studentów udzieliło jednoznacznej odpowiedzi, 70% w 1930, a w roku 1968 jedynie 44%. Spadek odsetku studentów, którzy deklarowali się jako wierzący oraz praktykujący miał miejsce także w takich szkołach jak Harvard, Radcliffe czy Los Angeles City Collage na przestrzeni 20 lat (od 1946 do 1966). Heath (1969) również zauważył zjawisko spadku popularności wiary wśród studentów z 79% w roku 1948 do 58% w roku 1968. Jeżeli chodzi o całość społeczeństwa, badania opinii publicznej (Gallup Polls) pokazało, że w roku 1948 95,5% społeczeństwa deklaroowało się jako osoby wierzące, natomiast w roku 2006 odsetek ten spadł do 89,5% (Zuckerman, 2006).

3. Wiara religijna a psychometryczny czynnik g

Aby jednoznacznie określić, czy istnieje relacja między wiarą a psychometrycznym [czynnikiem g](http://pl.wikipedia.org/wiki/Czynnik_g) (http://pl.wikipedia.org/wiki/Czynnik_g) (ogólny wskaźnik inteligencji), przeanalizowaliśmy dane z National Longitudinal Study of Youth (NLSY97). NLSY97 jest próba wybraną w sposób losowy w 1997 w celu reprezentowania poglądów ogółu około 15 milionów Amerykanów w wieku 12-17 lat. Grupa reprezentatywna została zapytana o swoje religijne preferencje, oraz przeanalizowana za pomocą Armed Services Vocational Aptitude Battery (CAT-ASVAB97). Test składał się z 12 skal, które zostały następnie przeanalizowane pod kątem modelu prawdopodobieństwa Rasch, tworząc jednowymiarową skalę zależności. Wyniki ateistów były wyższe niż wyniki grup, które deklarowały wiarę w jakąkolwiek religię. Różnice w inteligencji były pomiędzy ateistami a teistami widoczne nawet z pominięciem danych wynikających z procesu modelowania ($t(1,6.893) = 2.87; p=.004$).

4. Wiara religijna a inteligencja w odniesieniu do konkretnych narodów

By zbadać zależność między inteligencją a wiarą w odniesieniu do konkretnych narodów, wzięliśmy pod uwagę dane nt. średniego poziomu IQ w poszczególnych krajach (Lynn, Vanhanen, *IQ and Global Inequality*, 2006). Niezawodność i solidność tych statystyk została ponadto potwierdzona przez Ridermanna (2007). Wzięliśmy także pod uwagę dane procentowe nt. wiary w Boga zebrane przez Zuckermanna (2007) w odniesieniu do 137 krajów, co stanowi około 95% populacji świata. Dane zostały opracowane na podstawie ankiet przeprowadzonych głównie w 2004 roku (choć kilka z nich zostało przeprowadzonych w roku 2003 oraz 2002). Zuckerman opierał się na średniej wyliczonej z wielu niezależnych źródeł, aby mieć pewność, że dane które zebrał będą jak najbardziej aktualne i rzeczywiste. Statystyki Zuckermanna opierały się na procencie osób, które deklarowały się jako osoby niewierzące. Aczkolwiek autor miał pewne obawy w związku z badaniem, wskazując cztery możliwe przyczyny nieścisłości — mała ilość osób partycypujących w ankietach, zły dobór próby losowej, presja społeczna wpływająca na respondentów oraz problemy natury terminologicznej w związku z różnym postrzeganiem laickości w danych kulturach. Niemniej jednak Zuckerman akceptuje zestaw uzyskanych danych: „musimy używać nawet nie do końca perfekcyjnych danych, zamiast narzekać na ich niedoskonałości”. Dokładne dane nt. średniego IQ oraz procentu osób deklaruujących się jako ateści w odniesieniu do konkretnych krajów można znaleźć na końcu tekstu. Łatwo zauważyć, że tylko w przypadku 17% narodowości (mieszkańcy 23 z 137 krajów) odsetek ateistów przekracza 20% ogółu społeczeństwa, jednakże są to również kraje w których średni poziom IQ jest najwyższy.

Korelacja między średnią IQ a procentem ateistów podana jest w tabeli nr 3. Wiersz pierwszy ukazuje korelacje rzędu 0.60 dla całej próby, i jest bardzo realna z punktu widzenia statystyki

($p < .001$). Aby sprawdzić, czy ta relacja odnosi się do przedziału IQ w określonych społeczeństwach, podzieliliśmy narody na dwie grupy: z IQ pomiędzy 64-86 oraz 87-108. Wiersz drugi podaje dane dla 69 krajów z IQ pomiędzy 64 a 86 pkt, w tej grupie jedynie 1.95% populacji deklaruje swój ateizm.

Jeżeli chodzi o przedział między $<1\%$ i 40% , korelacja zmiennych wynosi jedynie 0.16. Wiersz trzeci ukazuje dane odnośnie do 68 krajów, których średnie IQ jest między 87 a 108 pkt, w tej grupie 16.99% społeczeństw to ateści. Istnieje także przedział $<1\%$ a 81% w którym korelacja pomiędzy dwiema zmiennymi wynosi jedynie 0.54 ($p < .001$). Tak więc większa społeczna różnorodność odnośnie do wiary i niewiary dotyczy krajów w których statystycznie mieszkańcy mają największe IQ.

Tabela 3. Zależność pomiędzy średnią IQ a ateizmem

Pkt IQ	Liczba krajów	Ateiści	Przedział niewierzących	R: Ateizm x IQ
64-108	137	10.69%	$<1\%$ do 81%	+0.60
64-86	69	1.95%	$<1\%$ do 40%	+0.16
87-108	68	16.99%	$<1\%$ do 81%	+0.54

5. Wnioski

Wyniki stawiają przed nami do rozważenia cztery dodatkowe kwestie. Po pierwsze, hipoteza, którą postawiliśmy na początku badania — negatywna relacja między IQ a wiarą religijną. Ukazaliśmy dowody na istnienie takiej relacji pochodzące z USA oraz Europy, dodając jednocześnie nasze własne dane na potwierdzenie tej tezy. Po drugie, ukazaliśmy negatywną korelację między IQ a wiarą w ujęciu badań psychometrycznych. Po trzecie, rozszerzyliśmy hipotezę o fakty związane z negatywną relacją między IQ a wiarą w odniesieniu do konkretnych narodów, używając danych zebranych w 137 krajach. Chociaż dane dotyczą faktu niewiary w Boga, możemy założyć, że istnieje jasna korelacja między niewiarą a wiarą w społeczeństwie. Dlatego możemy wyciągnąć jednoznaczny wniosek, że istnieje negatywna zależność między poziomem IQ i religijnością, na co wskazuje niezliczona ilość badań.

Należy również postawić pytanie, skąd bierze się taka negatywna korelacja. Wielu racjonalistów zaakceptuje argument wysunięty przez Frazera (1922) w „Złotej Gałęzi”: „gorliwy umysł odrzuca religijną teorię natury, jako nieadekwatną (...) religia jako wytłumaczenie dla praw natury jest zastępowana przez naukę” (Frazer pisząc „gorliwy umysł” miał prawdopodobnie na myśli umysł człowieka inteligentnego). Inni badacze zauważyli *implicite* bądź *explicite*, że ludzie inteligentni będą częściej odrzucać religijne dogmaty jako nieracjonalne i nieudowodnione. Dla przykładu, jakieś 60 lat temu Kuhlen i Arnold (1944) zaproponowali teorię w myśl której „dojrzałość intelektualna owocuje zwiększeniem sceptycyzmu względem religii”. Inglehart i Welzel (2005, str. 27) sugerują, że w świecie przedindustrialnym ludzkość miała niewielką władzę nad naturą, w związku z czym: „[ludzie] chcą zrekompensować sobie brak fizycznej kontroli nad naturą, odnosząc się do sił metafizycznych, które ich zdaniem kontrolują świat. Kult jest w tym przypadku próbą wpływania na własny los. Ponadto, łatwiej nam pogodzić się z własną niemocą, jeżeli uwierzymy, że rezultat naszych własnych działań leży w rękach wszechmocnej istoty, której przychylność można zyskać przestrzegając określonych zasad (...) Jedną z przyczyn odrzucenia tradycyjnych poglądów religijnych w społecznościach industrialnych, jest poczucie wzrastającej technologicznej kontroli nad siłami przyrody, pozbawionej jednocześnie relacji do mocy nadnaturalnych.”

Kolejną kwestią, którą warto poruszyć są dwa wyjątki względem linearnego związku między IQ a wiarą. Tymi dwoma wyjątkami są Kuba oraz Wietnam, gdzie bardzo wysoka ilość ateistów (40% i 81% społeczeństwa) wskazuje na potencjalnie wysoki iloraz IQ, jednak w tym wypadku tak nie jest, gdyż średnie poziomy IQ wynoszą odpowiednio 85 i 94 punkty. Powód takiej sytuacji jest jasny, ma to związek z ideologią komunistyczną, która stosuje mocną antyreligijną propagandę. Swoją drogą, komunizm sam w sobie jest czasami określany mianem religii, z *Kapitałem* jako świętym tekstem, Leninem jako mesjaszem, oraz Stalinem, Mao i Castro, jako apostołami, których celem było rozpowszechnianie „wiary” na całym świecie.

Innym ciekawym zjawiskiem jest sytuacja w USA, gdzie raczej niski odsetek ateistów ($10,5\%$) występuje przy jednoczesnym wysokim średnim poziomie IQ. Ilość ateistów jest Stanach Zjednoczonych dużo niższa niż w zachodniej i centralnej Europie (np. Belgia 43% ateistów, Holandia 42% , Dania 48% , Francja 44% , Wielka Brytania $41,5\%$). Czynnikiem, który może mieć na to wpływ jest fakt, że wielu Amerykanów to katolicy, a procent wierzących w katolickich krajach w Europie

jest dużo wyższy niż w krajach protestanckich. Inną kwestią, którą należy wziąć pod uwagę jest fakt, że duża liczba imigrantów to ludzie wyznający jakąś religię.

Zależności pomiędzy rodzicami a potomstwem w zakresie wiary religijnej są stosunkowo wysokie — 0.64 (w relacji ojca z dziećmi) oraz 0.69 (matki z dziećmi) (Newcomb i Svehla, 1937). Zostało udowodnione, że dziedzictwo religijne jest w dużej mierze ideą, która przechodzi z pokolenia na pokolenie (ok. 0.40 do 0.50 — Koenig, McGrue, Kruger oraz Bouchard, 2005). Idąc dalej tym tokiem rozumowania, można stwierdzić, że wielu emigrantów z Europy „przywiozło” do USA swoje kulturowe poglądy, a nawet genetyczną skłonność do religijności.

Dodatek

Lp	Kraj	IQ	% niewierzących w Boga
1	Afganistan	84	0.5
2	Albania	90	8
3	Algieria	83	0.5
4	Angola	68	1.5
5	Arabia Saudyjska	84	0.5
6	Argentyna	93	4
7	Armenia	94	14
8	Australia	98	25
9	Austria	100	18
10	Azerbejdżan	87	0.5
11	Bangladesz	82	0.5
12	Belgia	99	43
13	Benin	70	0.5
14	Białoruś	97	17
15	Boliwia	87	1
16	Botswana	70	0.5
17	Brazylia	87	1
18	Brunei	91	0.5
19	Bułgaria	93	34
20	Burkina Faso	68	0.5
21	Burundi	69	0.5
22	Chile	90	2
23	Chiny	105	12
24	Chorwacja	90	7
25	Czad	68	0.5
26	Czechy	98	61
27	Dania	98	48
28	Dominikana	82	7
29	Egipt	81	0.5
30	Ekwador	88	1
31	Estonia	99	49

32	Etiopia	64	0.5
33	Filipiny	86	0.5
34	Finlandia	99	28
35	Francja	98	44
36	Gambia	66	0.5
37	Ghana	71	0.5
38	Grecja	92	16
39	Gruzja	94	4
40	Gwatemala	79	1
41	Gwinea	67	0.5
42	Haiti	67	0.5
43	Hiszpania	98	15
44	Holandia	100	42
45	Honduras	81	1
46	Indie	82	3
47	Indonezja	87	1.5
48	Irak	87	0.5
49	Iran	84	4.5
50	Irlandia	92	5
51	Islandia	101	16
52	Izrael	95	15
53	Jamajka	71	3
54	Japonia	105	65
55	Jemen	85	0.5
56	Jordan	84	0.5
57	Kambodża	91	7
58	Kamerun	64	0.5
59	Kanada	99	22
60	Kazachstan	94	12
61	Kenia	72	0.5
62	Kirgistan	90	7
63	Kolumbia	84	1
64	Kongo	64	2.7
65	Korea Południowa	106	30
66	Kostaryka	89	1
67	Kuba	85	40
68	Kuwejt	86	0.5
69	Laos	89	5
70	Liban	82	3
71	Litwa	91	13

72	Liberia	67	0.5
73	Libia	83	0.5
74	Łotwa	98	20
75	Madagaskar	82	0.5
76	Malawi	69	0.5
77	Malezja	92	0.5
78	Mali	69	0.5
79	Maroko	84	0.5
80	Mauretania	76	0.5
81	Meksyk	88	4.5
82	Mołdawia	96	6
83	Mongolia	101	20
84	Mozambik	64	5
85	Namibia	70	4
86	Nepal	78	0.5
87	Nowa Zelandia	99	22
88	Niemcy	99	42
89	Nikaragua	81	1
90	Niger	69	0.5
91	Nigeria	69	0.5
92	Norwegia	100	31
93	Oman	83	0.5
94	Pakistan	84	0.5
95	Panama	84	1
96	Paragwaj	84	1
97	Peru	85	1
98	Polska	99	3
99	Portugalia	95	4
100	Republika Środkowoafrykańska	64	1.5
101	Rosja	97	27
102	RPA	72	1
103	Rumunia	94	4
104	Rwanda	70	0.5
105	Salwador	80	1
106	Senegal	66	0.5
107	Sierra Leone	64	0.5
108	Singapur	108	13
109	Słowacja	96	17
110	Słowenia	96	35

111	Somalia	68	0.5
112	Sri Lanka	79	0.5
113	Stany Zjednoczone	98	10.5
114	Syria	83	0.5
115	Szwajcaria	101	17
116	Szwecja	99	64
117	Tadżykistan	87	2
118	Tajlandia	91	0.5
119	Tajwan	105	24
120	Tanzania	72	0.5
121	Togo	70	0.5
122	Trynidad i Tobago	85	9
123	Tunezja	83	0.5
124	Turkmenistan	87	2
125	Uganda	73	0.5
126	Ukraina	97	20
127	Urugwaj	96	12
128	Uzbekistan	87	4
129	Wenezuela	84	1
130	Węgry	98	32
131	Włochy	102	6
132	Wielka Brytania	100	41.5
133	Wietnam	94	81
134	Wybrzeże Kości Słoniowej	69	0.5
135	Zjednoczone Emiraty Arabskie	84	0.5
136	Zambia	71	0.5
137	Zimbabwe	66	4

Bibliografia:

1. Argyle, M. (1958). *Religious Behaviour*. Londyn: Routledge and Kegan Paul.
2. Argyle, M. and Beit-Hallahmi, B. (1975). *The Social Psychology of Religion*. Londyn: Routledge and Kegan Paul.
3. Beit-Hallahmi, B. and Argyle, M. (1997). *The Psychology of Religious Belief and Experience*, Londyn, Routledge.
4. Bell, P. (2002). Would you believe it? *Mensa Magazine*, Feb., 12-13.
5. Dawkins, R. (2006). *Bóg urojony*, CiS, Warszawa 2007.
6. Francis, L.J. (1989). Measuring attitudes towards Christianity during childhood and adolescence. *Personality & Individual Differences*, 10, str. 695-698.
7. Frazer, J. G. (1922). *Złota gałąź*. PIW, Warszawa 1978.
8. Giddens, A. (1997). *Sociology*. Cambridge, UK: Polity Press.
9. Gilliland, A.R. (1940). The attitude of college students towards God and church. *Journal of Social Psychology*, nr. 11, str. 11-18.
10. Goldman, R.J. (1965). Do we want our children taught about God? *New Society*, 27 Maj.
11. Heath, D.H. (1969). Secularization and maturity of religious belief. *Journal of*

- Religion and Health*, nr 8, str. 335-358.
- 12.Hoge, D.R. (1974). *Commitment on Campus: Changes in Religion and Values over Five Decades*. Filadelfia: Westminster Press.
 - 13.Howells, T.H. (1928). A comparative study of those who accept as against those who reject religious authority. *University of Iowa Studies of Character*, 2, Nr.3.
 - 14.Inglehart, R. and Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005).
 - 15.Kanazawa, S. (2007). De gustibus est disputandum 11: why liberals and atheists are more intelligent. (nieopublikowane).
 - 16.Kuhlen, R.G. & Arnold, M. (1944). Age differences in religious beliefs and problems during adolescence. *Journal of Genetic Psychology*, 65, str. 291-300.
 - 17.Koenig, L.B., McGrue, M., Krueger, R.F. and Bouchard, T.J. (2005). Genetic and environmental influences on religiousness: Findings for retrospective and current religiousness ratings. *Journal of Personality*, 73, str. 471-488.
 - 18.Larsen, E.L. and Witham, L. (1998). Leading scientists still reject God. *Nature*, 394, 313.
 - 19.Leuba, J.A. (1921). *The Belief in God and Immortality*. Chicago: Open Court Publishers.
 - 20.Newcomb, T.M. and Svehla, G. (1937). Intra-family relationships in attitude. *Sociometry*, 1, str. 180-205.
 - 21.Rindermann, H. (2007). *The g-factor of international cognitive ability comparisons: The homogeneity of results in PISA, TIMSS, PIRLS and IQ-tests across nations*. *European Journal of Personality*, 21, str. 667-706.
 - 22.Roe, A. (1965). *The Psychology of Occupations*. New York: Wiley.
 - 23.Sinclair, R.D. (1928). A comparative study of those who report the experience of the divine presence with those who do not. *University of Iowa Studies of Character*, 2, Nr 3.
 - 24.Turner, E.B. (1980). General cognitive ability and religious attitudes in two school systems. *British Journal of Religious Education*, 2, 136-141.
 - 25.Verhage, F. (1964). Intelligence and religious persuasion. *Nederlands tijdschrift voor de psychologie en haar grensgebieden*, nr 19, str. 247-54.
 - 26.Zuckerman, P. (2007). *Atheism: Contemporary Numbers and Patterns*. In M. Martin (Ed) *The Cambridge Companion to Atheism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Artykuł ukazał się w magazynie „Intelligence” pt. „Average Intelligence Predicts Atheism Rates across 137 Nations”.

Zobacz także te strony:

[Ilu nas jest? Społeczeństwo ateistów będzie lepsze](#)

Helmuth Nyborg

Ur. 1937. Profesor psychologii rozwojowej na Uniwersytecie w Aarhus w Danii. Jego badania dotyczą w głównej mierze relacji pomiędzy hormonami a inteligencją.

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

Richard Lynn

Ur. 1930. Emerytowany profesor psychologii, wykładał na Economic and Social Research Institute w Dublinie oraz na University of Ulster. Autor 11 książek oraz 200 artykułów.

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 14-09-2008 Ostatnia zmiana: 25-02-2011)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6076) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6076>)

Contents Copyright © 2000-2011 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2011 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl